

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ -
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ένας λαός θνύσσεται ήμα
δείξη πώς δε φοβάται την
αλήθεια — ΨΥΧΑΡΗΣ.

Κάθε γλώσσα έχει τους φυ-
σικούς της κανόνες.
ΒΗΛΑΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΣΤ

ΜΟΗΝΑ, ΚΕΡΙΚΗ 9 ΤΟΥ ΝΟΕΒΡΗ 1908

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΖΗΝΩΝΑ ΑΡΙΘ. 2

ΑΡΙΘΜΟΣ 317

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ Ποιητική τέχνη και γλώσσα.
ΑΛΑΩ Τὰ σοφὰ ἐκλήματα (Anatole France).
Α. ΠΟΥΛΗΜΕΝΟΣ Ἡ Ἑλλάς καὶ ὁ Κοινωνισμός.
Γ. ΑΒΑΖΟΣ Στὸν Κάβο (συνέχεια).
Κ* Ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμῳ
ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ Τὰ ὅπλα !
ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΔΑ (Τίλος).
Ρ. Ρωμῆϊκο σχολεῖο.
ΠΟΙΗΜΑΤΑ Τῶνης Χριστοῦ, Νίκος Σαντορινάιος,
Βασίλ-Δάκης.
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ — Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ — ΧΩΡΙΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ*

«Χώρα ἦτις ἐγέννησεν Ὀμήρου
καὶ Σοφοκλῆς καὶ εἶχε χθὲς ἀκόμη
δημοτικά ἄσματα καὶ Σολωμόν...»
Έμ, Ροῦθης
(Περὶ συγχρόνου Κριτικῆς ἐν Ἑλ-
λάδι).

Α'.

Μὲ συνεπαίρνει ὁ Καραϊσκάκης καὶ μὲ θαμπώ-
νει ὁ Σολωμός. Ὅμως ἡ λατρεία μου πρὸς τὸν
πρῶτον δὲ μ' ἐμποδίζει νὰ στοχάζομαι πὺς τὸ ἔργο
τοῦ ποιητῆ ἤρωα κρητιέται ἀπὸ θεμέλια πῶς βαθιά,
μὲ νόημα ποὺ δὲν ἔφτασε, ἴσα μ' ἐκεῖνο, τὸ ἔργο τοῦ
καπετάνιου ἤρωα. Θυμᾶται κανεὶς πάντα τὸ ζω-
γραφικώτατον στίχον ἐνὸς μεγάλου ἱεροφάντη τῆς
Μοῦσας γιὰ τὴν Ἑλλάδα ποὺ τὴ βλέπει τυλωμένη
ἀπάνω εἰς κρυπταλλένια βάθρα τοῦ Λόγου. Ἡ
γῆ μας, μάννα τοῦ ποιητικοῦ ἠρωϊσμοῦ, πῶς πολὺ
παρ' ὅσον τὴν καμαρώνουμε γιὰ βρῦση τῆς πολεμι-
κῆς λεβεντιάς.

*) Οἷε Νουμά,

Μὲ ρωτᾷς γιὰ τὸ πεζογράφημά μου «Ποιητική γλώσσα
καὶ τέχνη» ποὺ φάνηκε μέσα στὴν ἐπετηρίδα τῶν κ. κ.
Π. Ἐξαρχάκου καὶ Θ. Φιλαδελφῶς «Ἑλληνικαὶ Πρόοδοι». Νομίζω
πὺς καλὸ θὰ εἶ-ανε νὰ χαρῇ καὶ τὴ δική σου τὴ
φιλοξενία. Τὴν περασμένη ἀνοιξη, παρακαλεσμένος ἀπὸ
τοὺς ἐκδότες τῶν «Ἑλληνικῶν Προόδων» ἔδωκα στὸ
μικρὸ πεζογράφημα τοῦτο τὴ μορφή μιᾶς ἱστορικῆς—νὰ
ποῦμε—ἐκθέσεως. Θέλησα μέσα σὲ τοῦτο νὰ ξανακοιτάξω,
καὶ νὰ περιμαζέψω, μέσα σὲ μιὰ βιτρίνα, γιὰ νὰ εὐκολύνω
τὴ ματιὰ τοῦ κάθε ἀνθρώπου, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνιέου ἀπὸ
τέτοια, πράγματα γνωστὰ καὶ εἰπωμένα. Ὅμως εἶδε πὺς
τὸ περιμάζωμα τοῦτο ἔδωκε στάντικείμενα μὴ ὄψη, ἂν
ὄχι καινούρια, μὰ πάντα πολὺ χαρακτηριστικῆ, ποὺ πιάνει
τόπο. Θὰ μπορούσε νὰ μὴ φανῇ κουραστικὴ καὶ στοὺς
ἀναγνώστες τοῦ «Νουμά» καὶ νὰ τοὺς δώσῃ, ἄλλῃ μιᾷ
φορᾷ, εὐκαιρίαν νὰ σαλέψουνε μέσα τους κάποιαι στοχασμοί.

Μὲ τὴν ἀγάπη μου

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Γιὰ τοῦτο καὶ τὸ ἡμέτερον τοῦ Σολωμοῦ μαζί
μὲ τὸ 21, σημεντικώτατον. Κι ἀγνάντια ἀπὸ τὸ
Σολωμὸς ὁ Κάλδος τῶν Ὁδῶν, φωσκολικός καὶ ἀρ-
χαϊκός ὅσο εἶναι ὁ Σολωμός μαντσονικός καὶ νεωτε-
ρικός. Μὰ πάντα καὶ οἱ δύο ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τὰ
ἐθνικὰ ἰδανικά, ζωντανὰ τότε, πάντα συνταίρια-
ζοντας μὲ τὴν ἀτομικὴ τους ψυχὴ τὴν ψυχὴ μιᾶς
φυλῆς τριγύρω τους. Μὰ καὶ ὁ ἓνας καὶ ὁ ἄλλος δὲν
κατορθώνουν ἐλεύθερα νὰ τραβήξουνε τὸ δρόμον τους
ὡς τὸ τέλος, νὰ μᾶς ξετυλίξουν ἀνεμπόδιστα τὴ
δύναμή τους ὅλη. Ὁ Κάλδος πρόωρα σωμαίνει καὶ
χάνεται ἀπαρατήρητα.

Ὁ ποιητὴς τοῦ «Ἰανου στὴν Ἑλευθερίαν» ἀφοῦ
ἔζητε στὸν ἐλεφαντίνιον πύργον τοῦ μέσα στοὺς Κορ-
φούς, σκεδιάζοντας τὸ χτίσιμο κύκλων ἄξιων τοῦ
Δάντη καὶ μὲ ἀκλεισμένη τὴν Ἑλλάδα μέσα του,
σὰ νᾶκουγε ἀνὰ λαχταρίζῃ μέσα του κάθε εἶδος ἡ-
γαλείου, —κατὰ τὸν ἴδιον τοῦ λόγον, —χάθηκε καὶ
κεῖνος, γέρος, μὰ εὖν πρόωρα, καὶ σὰ μαλακωμένος.
Οἱ θαυμαστές του ποὺ διαλαλοῦσαν τοὺς δαντικούς
κύκλους του δὲν ἤθρανε παρὰ λιγοστὰ κι ἄρια καὶ
σκόρπια ἀχνάρια. Σ' ἓνα ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ μέσα
στὴν Ἰόνια Βουλὴν στὰ 1862 ὁ Ἀριστοτέλης Βα-
λαωρίτης, ἓνας ἀπὸ τοὺς πῶς γνωρισμένους, μὰ καὶ
ἀπὸ τοὺς πῶς ἀμειστοὺς μ' ἐκείνον διάδοχους τοῦ
Ἀλέξανδρου τῆς Ποιητικῆς μας Τέχνης, μᾶς εἶπε :
«Ὁ Σολωμός ἐμαρᾶνθη, ἐξήντισεν ὡσεὶ χόρτος τοῦ
ἀγροῦ.» Ἐμαρᾶνθη. Μὰ ἡ πύλη ποὺ μᾶς κληρο-
δότησε εἶναι τὸ λουλούδι τὸ ἀμάραντον. Κι ἀπὸ τίς
μοῖρες τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Κάλδου, τῶν ἀταξία-
σταν ἀρχηγῶν τοῦ νεοελληνικοῦ στίχου, δείχνεται
παραστατικὰ πὺς κάποιος δράκοντας κυνηγᾷ τὴ
νεράϊδα ποίησιν μας. Σύμβολα καὶ οἱ δύο τους ἐνός,
ποὺ κρατᾷ καὶ ἀκόμη, κατατρεμῶν.

Στὰ 1857 πῆθαν ὁ Σολωμός. Γιὰ νάρθη ὡς
τὴν καρδιά τῆς Ἑλλάδας, γιὰ νὰ φτάσουν τὰ ση-
μαδία τῆς μεγαλονότητος τέχνης του ὡς τὴν
Ἀθήνα, ἔπρεπε νὰ περάσουν χρόνια καὶ χρόνια καὶ
μ' ὅλη τὴ σοφὴ καὶ ἀποκαλυπτικὴ μελέτη τοῦ Πο-
λυλά στὰ προλεγόμενα τῆς ἐκδόσεως τῶν «Εὐρισκό-
μενων τοῦ Σολωμοῦ» στὰ 1859. Καὶ μ' ὅλα τὰ
ὁμορφα ἔργα, ὅσο λιγοστὰ καὶ ὅσο σπάνια καὶ ἂν εἴ-
τανε, τὰ βγαλμένα μέσα ἀπὸ τὸ σολωμικὸ τάργα-
στηρι, ποὺ ἀνοιχτὸ ἔμενε πάντα στὰ Ἑφτάνησα.
Ἀπὸ τὰ 1857 ἴσα μὲ τὰ 1887, ἡ Ποίησὶς μας, καὶ
μ' ὅλο τῆς τὸ ἄκουσμα στὸ Βυζάντιον, καὶ μ' ὅλο
τῆς τὸ περπάτημα στὴν Ἀθήνα, δὲν ἀνθίζε παρὰ
στὰ Ἑφτάνησα. Στὴν Ἀγία Μαύρα βροντοφωνοῦσε
ἄκρατωτικὰ μὲ τὸ Βαλαωρίτη. Στὴ Ζάκυνθο ἀηδο-
νολαλοῦσε ὄνειροφάνταστα μὲ τὸν Ἰούλιο Τυπάλδο.
Στὴν Κέρκυρα σολωμοθρεμμένη πάντα, τεχνικώτατα

τραφεροπλέκοταν μὲ τὸ Μαρκοῦ, δημοτικώτατα μὲ
τὸ Ζαμπέλιο, καὶ μὲ τὸν κριτικώτατον Πολυλά τῆς
ἔρριχνε τῆς μεταφραστικῆς δουλειᾶς ἓνα—μαγνᾶδι
πρωτόφαντης ἐλάμψεως. Μαγνᾶδι ποὺ ἀκόμη μίς ἀπὸ
τὴ χάρι τοῦ τρεμολάμπου μετὰφράστες μαζί καὶ
πλάστες, ὁ Καλοσγούρος, ὁ Θεοτόκης, ὁ Κογεβίνας.
Στὴν Κεφαλλονιά σφύριζε κοροϊδευτικὰ ὁ ἰταλογνώ-
στης καὶ ὀρθολογιστικώτατος Λασκαράτος. Κι ἂν
κάποτε δειλότερα καὶ μέσα στὴν πεζὴ Ἀθήνα
ἀκούγονταν, ἀκούγονταν μὲ τὸ ζακυδιανὸν Τερτσῆτη,
ποὺ βάφτισε καὶ ξαναπρασίωσε τάρχαϊα θέματα
μέσα στὰ νερά τῆς ἀπλῆς τοῦ γλώσσας.

..De la musique avant toute chose ! —
Tout le reste est litterature.» Εἶπε ὁ γάλλος
ποιητὴς Βερλαῖν στὸ περίφημον ποίημά του γιὰ τὴν
«Ποιητικὴ Τέχνη». Μ' ἄλλους λόγους : «Τὴ μου-
σικὴ πρῶτα καὶ ἐπ' ὅλα νᾶχετε στὸ νοῦ σας. Ὅλα
τᾶλλα δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ τεχνικὰ λόγια.»
Ἀνάλογα μπόρεις νὰ πῆς πὺς ἡ νέα ἐλληνικὴ ποίη-
ση, ἔξω ἀπὸ τὴ βαθυστόχαστη μουσικὴ τοῦ Σολω-
μοῦ, ξεπεσμένη κρέμεται ἀπὸ κάποια ἐπιτήδεια
συμπλεγμένα, πῶς λίγα, πῶς πολὺ, ἀερόλογα, ἀπὸ μιᾶ
σιχουρηγμένη, πῶς πολὺ βροντερή, παρὰ καλὴ ἡχη,
πολιτικὴ ἢ πατριωτικὴ δημοσιογραφία, ἀπὸ μιᾶ
φτωχὴ ρητορικὴ μὲ πλούσιες ρίμες. Τὸ μυστήριον τῆς
ποιητικῆς ὁμορφίης δὲν μπόρει γερὰ καὶ σωστὰ νὰ
τὸ γγίξῃ, καὶ μ' ὅλο τοῦ τᾶγνὸς φιλοσοφικοποιητικὸ
βάθος, ὁ Πικραρηγόπουλος, μὲ τὴν ἀδύνατη, τὴν
ἄχρωματιστη, τὴν ἀπρόσεχτη, τὴν φραγκοκαθαρεύ-
ουσα, καὶ εὖν ἀπὸ ζυμαρὶ γλώσσα του. Μῆτε καὶ
μ' ὅλα τοῦ τὰ φαντασμένα καὶ πλατιά ἐπικά του
θέματα ὁ πεζολογικός καὶ ἄψυχος Ἀντωνιάδης.

Στὰ 1877 προφέρεται στὴν Ἀθήνα, πρώτη
φορὰ, μὲ τὸν τόνο ποὺ τοῦ ἀξίζει, τὸ ὄνομα τοῦ πα-
ραγκωνισμένου, ἡ πολὺ μισὰ καὶ σχεδὸν κωμικὰ,
γνωρισμένου Σολωμοῦ ἀπὸ ἓνα γερὸ κριτικὸ, γκρε-
μιστὴ τῶν σχολαστικῶν εἰδώλων : Ἐγραψεν ὁ Ροῦ-
θης τελειώνοντας τὸ περίφημον μανιφέστο του «Περὶ
συγχρόνου ἐν Ἑλλάδι κριτικῆς» : «Χώρα ἦτις ἐγέν-
νησεν Ὀμήρου καὶ Σοφοκλῆς καὶ εἶχε χθὲς ἀκόμη
(1) δημοτικά ἄσματα καὶ Σολωμόν, δικαιοῦται νὰ
περιμένῃ τοὺς ἐφαμύλλους τῇ ποιήσῃ, εἰς τούτους
ἐπφυλάττουσιν παρθένον τὴν δάφνην καὶ ἀμείωνον τὸ
ιερόν ὄνομα ποιητῆς».

Ὁ μεγάλος λόγος εἰπώθηκε. Βάλετε κατὰ μέρος
τοὺς Ὀμήρους καὶ τοὺς Σοφοκλῆδες. Ἑλληνες ὅσο
ζοῦσαν, ζοῦνε τώρα τὴν ἑλλή ζωὴ τὴν ἀθάνατην,
πολίτες τοῦ κόσμου. Ὁ μεγάλος λόγος εἶναι πὺς

1) Τὸ εἶχε χθὲς ἀκόμη, σὰ νὰ περιττεύῃ. Τὸ σωστό-
τερον : «ἔχει», ἀπλούστατα.

δέν μπορεί νά προκόψη στὸν τόπο μας ποίηση, πού νά ξίζη τὸ νόημα, χωρὶς νάποκουμπήσῃ ἀπάνω στὰ θεμέλια κάθε πλαστικῆς ὁμορφίᾳς, κάθε γλωσσικῆς ἀλήθειας: Δημοτικὰ τραγούδια καὶ Σολωμός. Γιατὶ μάκρηνε ἀπὸ τοῦτα ἡ Ποιητικὴ Τέχνη, ξέπεσε καὶ νοθεύτηκε. Ἐχασε τὴ χάρη καὶ τὴ δύναμη, τὴν ὕψαια, τὸ νόημά της. Τὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ ὁ Σολωμός. Νά, ἡ πηγὴ πού θ' ἀναβρύσῃ ἀπὸ μέσα της ὅχι μόνο ἡ ἐντεχνη ποίηση, ἀλλὰ καὶ ὁ λόγος ὁ ἐντεχνος σὲ ὅλα του τὰ εἶδη, σὲ ὅλα του τὰ φανερῶματα! Ὁ Λόγος πού ὠρισμένος εἶνε νά ξεπλωθῇ μιὰ μέρα καὶ νά δώσῃ τὸ χρῶμα του καὶ τὴ γραμματικὴ του στὴ γλῶσσα πού γράφουμε, πέρα γιὰ πέρα, καθὼς γίνεται καὶ σ' ὅλους τοὺς λαοὺς πού ζοῦνε καὶ παίρνουν καθάρια τὴ συνείδηση τοῦ εἶναι τους.

Ἀπὸ τὰ 1877 τὰ πρῶτα θαμποχαράματα τῆς αὐγῆς, οἱ στίχοι τοῦ Βιζυνοῦ, τοῦ Δροσίνη, τοῦ Νίκου Καμπᾶ, οἱ δικοί μου στίχοι. Ὁ Σουρῆς ἄρχιζε νά ξετυλίγῃ, λεπτότερα κάπως καὶ προσεχτικώτερα στιχοιργημένα, τὴν τέχνη του, τὴ μόνη πού ἀλαφροχωνεῖ τὸ στομάχι τῆς ρωμαϊκῆς νοικοκυρσύνης, μὰ πολλὲς φορές καὶ ἀναιμικώτερη ἀπὸ τὴ Μούσα τοῦ Σούτσου καὶ τοῦ Καρύδη. Ὁ Προβελγγιός, ἀσπροθαλασσῶν ποιητὴς, καὶ ἀπὸ τὴν ζεστὴ ρητορικὴ τοῦ Σίλλερ καὶ ἀπὸ τὴν ἀλαγάριστη παθητικώτατη στιχοχουσία τοῦ τρανοῦ Λαμαρτίνου, ὁ μόνος ποιητὴς πού λογαριαζότανε μέσα στὴν ἀμουση γενεὰ τοῦ 1870, δέν ἔχε ξετινάξει ἀκόμη ἀπὸ πάνω του τὴν παράδοση τῆς σχολαστικῆς γλώσσας. Μὰ τὴ μεγάλη ποίηση, γιομάτη ἀπὸ καρδιά μαζὶ καὶ ἀπὸ ἰδέα, φιλοσοφικὴ μαζὶ καὶ ἀτομικὴ, φτερωμένη ἀντάμα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ πνοὴ καὶ ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῆς παγκόσμιας, πού συνταίριασε τὸ ποιητικὸ περπάτημα στὸν τόπο μας μὲ τὸ νικητήριο δρόμο τῆς Μούσας ἀνάμεσα στὴν Εὐρώπη, καὶ εἶδε πῶς, ἀπὸ μιὰ μεριά, καὶ ἡ φιλολογικὴ ἱστορία ἐνὸς τόπου δέν εἶναι παρὰ κομμάτι ἀπὸ τὴ φιλολογία τοῦ μεγάλου εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, καὶ μ' ὅλη της τὴν ξεχωριστὴ φυσιογνωμία, καὶ τὸ ξεχώρισμά της τὸ φυλετικόν, — τὴ μεγαλόπνοη ποίηση τούτη μᾶς τὴν ἔφερε ὁ Ψυχάρης. Καὶ, παράξενο πάντα, μὰ ὅχι καὶ πρωτάκουστο φαινόμενον στὴν ἱστορία τῆς λογοτεχνίας, — τὴν ποίηση τούτη μᾶς τὴν ἔφερε ὅχι μὲ τὸ στίχο, ἀλλὰ μὲ τὸν πεζὸ λόγο. Ὅταν τῆς δικαιοσύνης ἡ ὥρα σημάνη, καὶ σωπάσουνε ξεθυμασμένα τὰ λογῆς, ἀπὸ πείσμα

ἢ ἀπὸ τύφλα, ξεφωνητὰ, ὅταν ἀκατακαθήσῃ ὁ κουρνιαχτός τῶν πρόστυχων παθῶν, ἡ σημερινὴ μας ποίηση, μέσα σ' ἓνα διάφανο καθάριο ἀέρα θά φανῇ καθὼς εἶνε καὶ πραγματικὰ, καὶ σύμφωνα θά κριθῇ μὲ τὰ ἔργα της. Τότε κομμάτια σὰν τὴν «Ἀγάπη» καὶ σὰν τοὺς «Ἀρχαίους», πού πρωτοφάνηκαν στὰ 1888 στὸ «Ταξίδι», καὶ σὰν τὸ «Βουτηχτὴ», καὶ σὰν τὸν ἀθάνατο «Ναὺς» καὶ σὰν τὰ «Δωδεκάνησα» καὶ σὰν τὸ «Μάγο» καὶ σὰν ὅλα τὰ «Τραγούδια χωρὶς στίχους», — θά προβάλλουν σὰν πλατιόφυλλες πόρτες καλοσκαλισμένες πού μᾶς ἀνοίγουν τὸ ἔμπα τοῦ μεγαλότεχνου ποιητικοῦ παλατιοῦ πού ὀλοῖνα χτίζεται. Ὁ Ἀργύρης Ἑρταλιώτης (Κλεάνθης Μιχαηλίδης τὸ ἀληθινόν του τὸν ὄνομα) καὶ ὁ ἀξέχαστος Κρυστάλης Ζωηρὰ τὴ σφραγίζουν τὴ νέα μας ποίηση, ὁ πρῶτος μὲ τοὺς ἀπλούς, ἀφτιασίδωτους στίχους του, τοὺς νησιώτικα ἀπαλούς καὶ πότε παιγνιδάριους, πότε θαυροστάλαχτους. Ὁ δεύτερος, μὲ τὸ λαμπρότατο στὰ χέρια του ξανάδομα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, εἶδος Βαλαωρίτη εἰδυλίας κώτερου, καὶ λεπτότερου τοῦ στίχου μαστορευτῇ. Καὶ θά εἴτανε μετριοφροσύνη πού δὲ θάστακε, σὲ μιὰ τέτοια, σύντομη, μὰ προσεχτικὰ ζετασμένη παραστάση ἐνὸς τέτοιου ξετυλιμοῦ, ἀνίσως ἐδῶ ξεχωριστὰ δέν τὸ σημειῶνα καὶ τὸ δικό μου τὸν ὄνομα. Στὰ «Μάτια τῆς ψυχῆς μου», τυπωμένα στὰ 1892, εἶται στοχάζομαι, στὸν πρόλογό τους, τὴν ἰδέα τοῦ ποιητῆ: «Νοῦν καὶ καρδίαν καὶ αἰσθήσεις, ὅλα τὰ θέτει εἰς ἐνέργειαν ὁ Ποιητὴς... Ὁ ποιητὴς, ἀκριβῶς, δέν ζῇ μέσα εἰς ἰδιαιτέρον κόσμον· εἶναι πολιτὴς τοῦ Σύμπαντος· κάθε κόσμου τὴν φανερὰν ἢ κρυμμένην ἁρμονίαν ἀντιλαμβάνεται, ἀπὸ ὅλα τὰ ἄνθη πορίζεται τὸ μέλι του. Ἀλλ' εἴτε ἐξεγείρει τὸν ἔρωτα τῆς ζωῆς, εἴτε γεννᾷ τὸν πόθον τοῦ θανάτου, εἴτε τὸν ἐμπνέει ὁ θεὸς τῆς ἐνεργείας, εἴτε τὸν τραβᾷ ἡ Σειρὴν τῆς ὄνειροπολήσεως, εἴτε σφιχταγκαλιάζει τὸν ἄνθρωπον, εἴτε ἀπομονώνεται μὲ τὴν μελέτην τῆς φύσεως, εἴτε εἶναι θεοσεβὴς Σοφοκλῆς, εἴτε ὕλιστὴς Λουκρήτιος, εἴτε λατρεύει τὸν Πλάτωνα, εἴτε πιστεύει εἰς τὸν Δάρβιν, εἴτε πλάττει τοὺς στίχους του ὡς ἀγάλματα, εἴτε τοὺς διασκορπίζει ὡς μουσικοὺς τόνους, εἴτε διαμένει εἰς ὑπεργήνους χώρας, εἴτε λιμενίζεται εἰς τὰ ἐγκόσμια, παρέχει τὴν καλλιτεχνικὴν ἐκείνην ἀπόλαυσιν πού πολὺ διαφέρει ἀπὸ τὰς φυσικὰς ἀπολάψεις, καὶ, καθὼς εἶπεν ὦραϊς κάποιος, ὁμοιάζει θάνατον ἀκολουθούμενον ἀπὸ ἀνάστασιν».

Καὶ παραπέρα:

«Ὁ,τι οἰκοδομεῖ ὁ Ποιητὴς, τὸ στηρίζει ἐπάνω εἰς ἀδιασείστους βάσεις· τὸ στερεώτερον ὕλικόν τὸ εὐρίσκει μέσα εἰς τὸ ἀνεξάντλητον λατομεῖον τοῦ παρελθόντος· τὸ ὕλικόν τοῦτο εἶναι αἱ θρησκείαι, οἱ μῦθοι, τὰ συναξάρια, αἱ δημοτικαὶ παραδόσεις, τὰ δημοτικὰ τραγούδια, αἱ ἱστορίαι, αἱ κοσμογονίαι, αἱ φιλοσοφίαι, αἱ γενικαὶ ἰδέαι, τὰ μεγάλα σύμβολα...»

Ὅμως:

«Ἄν ὁ Ποιητὴς ἀνατρέχει εἰς τὸ παρελθόν, ζητεῖ ἀπὸ αὐτὸ νέας καὶ σημαντικὰς εἰκόνας, μορφὰς, σύμβολα, μὲ τὰ ὅποια ἐκφράζει τὰ νόηματα ψυχῆς τῶν νεωτέρων χρόνων, πού ὕψίσταται, ὅσον καὶ ἂν δέν τὸ ὑποπτεύει, τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιέχοντος...» Μὲ τὰ λόγια τοῦτα, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, γενικώτατα, καὶ στὴ γλῶσσά τους τὴ δισταχτικὴ καὶ μεταβατικώτατη, θέλησα νά δειξῶ πλατὺ πλατὺ τὴν ἐνέργειαν τῆς ποιητικῆς τέχνης. Κάθε ποιητῆς, σύμφωνα μὲ τὸ φυσικόν του, παίρνει καὶ μουσουργεῖ ἀπὸ τὸ πρόγραμμα τῆς ὅλης συμφωνίας τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέρος· φράζει καὶ σκάφτει τοῦ ἀπέρχοντος κάμπο ὠριμένα στρέμματα, τὰ δικὰ του. Ἐγὼ ἀπὸ τὸν «Ἕμνο τῆς Ἀθηνᾶς», τὸ βραβευμένο, ἴσα μὲ τὴν ἀτύπωτη ἀκόμη «Φλογέρα τοῦ Βασιλέως» — δέν ξέρω καὶ δέν ἐξετάζω πόσο εὐτυχισμένα — φιλοδόκησα νά συνταράξω ἀπάνω στὸ ὄργανο τῆς Ποιητικῆς Τέχνης — ὅλες του τὲς χορδές. Καὶ τὸ παλῆμό μου δέν τὸ τέλειωσα καὶ ἀκόμα. Καὶ κάθε φορὰ πού ἡ Ποίησή μας μεστώνεται ἀπὸ μιὰ καινούργια φωνή, κάθε φορὰ πού παρουσιάζεται κάποιο ἔργο ἄξιο νά τὸ προσέξουμε, κάποιος στίχος πού εἶναι σὰ νά κρύβῃ μέσα του μιὰ στάλ' ἀπὸ τὰ θάνατα νερὸ τοῦ παραμυθιοῦ, κάποιος ποιητὴς δειχόνοντας ἀπὸς ῥόδο μέσα του πολὺ, κρίνος πολὺς ἀνθίζει —, εἶναι σὰ νά παίρνῃ σάρκα, λίγο λίγο, καὶ δύσκολα, ὅμως ἀλάθευτα καὶ ἀσφαλτα, τὸ ὄνειρο πού ξαννοῖξα, προλογίζοντας, μὲ τὰ «Μάτια τῆς ψυχῆς μου».

(ἀκολουθεῖ)

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Χάρε μου, σὲ παρακαλῶ καὶ σοῦ φιλῶ τὸ χέρι
ν' ἀνοίξῃς τὴν Παράδεισον τὴν καταλειωμένην,
νὰ ἴδωσιν οἱ νιοὶ τὴν ἀνοιχτὴν καὶ οἱ νιὲς τὸ καλοκαίρι,
νὰ ἴδωσιν καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ τὸ Μᾶν μὲ τὰ λουλούδια,
Ὅσο νὰ πᾶν καὶ ἔσο νάρθῃ καὶ ἔσο νὰ διαγυρίσῃ,
ἐσκούριασαν οἱ κλειδιονιές, χορτάρισαν καὶ οἱ πόρτες.

Γ. Ν. ΑΒΑΖΟΣ

ΣΤΟΝ ΚΑΒΟ'

Σὲ λίγο τὰ παιδιὰ γύρανε νά κοιμηθοῦνε σὰν ἀδερφάκια, τὰ τρία στὴ σειρά, στὰ ἴδια στρωσίδια, πάνω σὲ μιὰ μεγάλη ἀντρωμήδα στρωμένη κατάχαμα. Τὸ χαίδεμα τοῦ φεγγαριοῦ, τοῦ μπᾶτη τῆς δροσούλας, τὸ σιγανὸ τραγούδι τῆς ἀκρογιαλίας, τὰ χάρηκε κείνη τὴ βραδιά ἡ ὁμορφὴ βαρκούλα, πού δεμένη καὶ στὴν ἄκρη σιγοκουνιότανε, σὰν κοπελ λούδα καμωματοῦ, γεμάτη νάξια!

•

Ἡ Πούλια τρεμοσβύνει στὸ διάφανο τὸν οὐρανὸ καὶ ὁ Αὐγερινὸς φωτοβολάει, μονάχο παλλικάρι. Φυ

*) Ἡ ἀρχὴ τοῦ στὸν ἀριθ. 308.

σάει τάγερὶ τῆς αὐγῆς καὶ τὸ βαρκάκι τρέχει. Τίπ τίπ! τὸ παννὶ φουσκώνει, ὁ φλόκος τεντώνεται καὶ λές πῶς παραθγαίνουμε ποῖο νά φανῇ πῶς ἀξιοί! Καὶ φλί φλί φλί, σὰ δροσερὸ ρυάκι, φαπλατίζει ἡ παιχιδιάρια ἡ θάλασσα μὲ τὴν κορτὴ τὴν πλώρη... Καταχνιάς θολούρα κρύβει πέρα τὸ Μωριά, τουλάπιν ἀραχνίνο πού στὸν κοιμισμένο μοναχογιὸ ἀπλώθηκε, καὶ ξεχωρίζεται μπρός, σὰ μαῦρο σημάδι, ὁ πονεμένος Κάβος, πού δάρθηκε ὀλονυχτὶς μὲ τὸ βαρὺ σκοτάδι καὶ ξεψυχάει σιγὰ σιγὰ ἡ λάμψη τῆς ματιᾶς του... Πίσω στὴν πρῶμην ὀλοῖ τους καθήσανε, τριγύρο, ἀμίλητοι, καλεσμένοι στῆς φύσης τῇ λειτουργίᾳ, καὶ προσμένανε τὸν παπὰ νάρθη νά λειτουργήσῃ. Δὲν ἄργησε! Ροδίσανε σὲ λίγο τὰ οὐράνια, μύριες λαμπάδες φέξανε στίς ἀψηλές ραχοῦλες καὶ ἀπὸ τὰ πλάγια τὰ ὕψη σηκώθηκε θυμιάμα. Νά τοι! ξεπρόβαλ' ὁ παππᾶς, μέσ' στὴν ὥρα αὐτὴν, ἀνάμεσα σὲ δύο βουνά. Λαμποκοποῦνε χρυσάφια καὶ ἀστράφτουνε διαμαντόπετρες στὰ πλούσια ἱερά του, πού ἀθώρητ' εἶν' ἡ ὄψη τους στ' ἀνθρώπινα τὰ μάτια. Βλογάει τὴ γῆς καὶ χιρίζεται καὶ ἀναγαλλιάζει οὐλῃ, κάθε λουλούδι τῆς σκορπάει τὸ πῶ γλυκὸ τοῦ μῦρου καὶ φέλλουν τὰ πετούμενα τὸ πῶ γλυκὸ τραγούδι! Ὁ αὐγερινὸς προσκύνει, προσ-

κύνει τάγερὶ καὶ ἀνάλαφρο καὶ μαλακὸ τὴ θάλασσα χαϊδεύει, πού σὰν καθρέφτης γυάλισε, σὰ νάγιν' ἀσημένια! Μαγεύτηκε ἡ θάλασσα καὶ εἶν' οὐλῃ ἓνα γέλιο, γελᾷ τὰ διάφανα νερά, γελᾷ τὰ ψαράκια καὶ τὰ χλωρὰ τὰ φύκια της, πού στὸ βυθὸ σαλεύουν... Ὡ θάλασσα γλυκιὰ τῆς πατρίδας μου, θάλασσα παιχιδιάρια, μ' ὅλη τὴ γλύκα τοῦρανοῦ καὶ ὅλη του τὴν ἀντάρα!.

Λίγο λίγο ἀνοιχτήκανε στὸ πέλαγο γυρεύοντας ἀγέρα, πού ὅσο πηγαίνανε λιγότερευε. Στὸ τέλος ἀναγκαστήκανε νά κόψουνε βόλτες, πότε κατὰ τὸ Μωριά τραβῶντας καὶ πότε κατὰ τὴ Ρούμελη, ὡς πού ζυγώσανε πιά στὸ ἐπιθυμητὸ Φανάρι, πού τόσες χάρες τοῦ ἀκούγανε. Καμαρωτὸ ἔβγαλε στὴ θάλασσα, χτισμένο πάνω σὲ βράχο πλώριο, πού σὰ νησί ξεχωρίζ' ἀπ' τὴ στερεὰ μ' ἓνα λαμὸ στενὸ μακρο. Ἀπὸ μπρός σκάφτηκε ὁ βράχος καὶ γίνανε σκαλοπάτια, πού φέρουνε κάτω σ' ἓνα μονοπάτι: στὴ φουρτούνα κυματόδαρτο. Τὸ μονοπάτι αὐτὸ περιζώνει γύρο τὸ βράχο καὶ φτάνει ὡς πίσω, πού λιγάει σὰ μισοφέγγαρο ἡ ξέρα καὶ σκηματίζει λιμανάκι ἀνεμοφύλαχτο. Ἐκεῖ δένει τὴ βάρκα του ὁ καπετὰν Νικόλας, τοῦ Φαναριοῦ ὁ φύλακας. Τριγύρο στὸ βράχο καταπράσινα βουνά καὶ λαγκαδιές